

chorował ciężko. Dlatego też starszyzna żydowska przyszła do Jezusa z prośbą o uzdrowienie: „Godzien jest, żebyś mu to wyświadczył, miłuje bowiem nasz naród i sam zbudował nam synagogę” (Łk 7,1-5).

Wiedeń

KS. NORBERT MENDECKI

Literatura

- G. Kroll, *Auf den Spuren Jesu*, Leipzig 1975, 271—282; W. Bösen, *Galiläa als Lebensraum und Wirkungsfeld Jesu*, Freiburg 1985;
 B. Bagatti, *Kapharnaum, la ville de Pierre*, MB 27 (1983), 8—16.
 W. Bühlmann, *Wie Jesus lebte. Vor 2000 Jahren in Palästina: Wohnen, Essen, Arbeiten, Reisen*, Luzern/Stuttgart 1987, 56.
 V. Corbo, S. Loffreda, A. Spijkerman, *La Sinagoga di Cafarnaon dopo gli stasi del 1969*, Jerusalem 1970, passim.
 J.F. Strange, H. Shanks, *Synagogue where Jesus preached found at Capernaum*, BAR 9 (1983), 24—31; R. Riesner, *Die Synagoge von Kafarnaum*, Biki 39 (1984), 136—138; tenże, *Neues von den Synagogen Kafarnaums*, Biki 40 (1985), 133—135.

R E C E N Z J E I P R Z E G L Ą D Y

WIKTOR GRAMATOWSKI SI, *Polonika liturgiczne w Kongregacji Obrzędów 1588—1632. Studium z dziejów Kurii Rzymskiej*, Rzym — 1988 — Warszawa, ss. 423.

Prezentowana pozycja została wydana w bardzo pięknej szacie graficznej, na wspinałym papierze. Autor zamieścił następującą dedykację: „W dziesięciolecie Pontyfikatu Ojcu świętemu Janowi Pawłowi II zatroskanemu o dojrzałe owocowanie Vaticanum II w życiu Kościoła tę pracę poświęcam”. Ukazała się ona w roku wydania Konstytucji Apostolskiej *Pastor bonus*, która doprowadziła do końca soborową odnowę Kurii Rzymskiej, co nastąpiło w 400-lecie powołania do życia tej instytucji przez pap. Sykstusa V w 1588 roku. Słowo wstępne napisał Piotr kard. Palazzini, Prefekt Kongregacji Spraw Kanonicznych.

Praca obejmuje dwie części, podzielone na rozdziały. Pierwszą otwiera rozdział stanowiący rodzaj wprowadzenia: *Polemika w archiwach rzymskich. Stan badań*. Znajduje tutaj czytelnik ważne dla badaczy opracowanie ukazujące szczegółowo zainteresowanie Polski materiałami znajdującymi się w archiwach watykańskich. W związku z tym należy przytoczyć za autorem ważne stwierdzenie: „Archiwum Kongregacji Obrzędów stanowi jednostkę wydzieloną i niezależną od największego zespołu archiwaliów Kościoła zgromadzonych w Archivio Segreto Vaticano” (s. 19).

Dotychczasowe zainteresowanie Polski dotyczyły materiału zgromadzonego w Archiwum Watykańskim. Ich początek sięga XVI wieku i z różnym nasileniem trwa po dzień dzisiejszy. W opracowaniu szczegółowo przedstawiono owoce tych zainteresowań. Natomiast Archiwum Kongregacji Obrzędów nie stanowiło dotychczas przedmiotu poszukiwań, ani dla Polaków ani dla historyków innych narodowości. Jedyną wzmiankę na temat dokumentów dotyczących Polski, a znajdujących się w Archiwum Kongregacji Obrzędów, spotykamy u Kazimierza Tyszkowskiego, który relacjonuje zainteresowania kwerendą króla polskiego Zygmunta III Wazy (s. 30). Tak więc prezentowana pozycja stanowi pierwsze solidne opracowanie w tej materii.

Rozdział II (cz. I) omawia *Powstanie i rozwój Kongregacji Obrzędów*. Otwiera go rys historyczny, w którym czytelnik znajduje najpierw krótką genezę Kurii Rzymskiej,

a następnie (od 1588 r.) dzieje wspomnianej dykasterii do roku 1969, kiedy to Paweł VI (Konstytucja Ap. *Sacra Rituum Congregatio*) podzielił Kongregację Obrzędów na dwie odrębne: Kongregację Spraw Kultu Bożego i Kongregację Spraw Kononizacyjnych, co stanowiło praktycznie koniec działalności dykasterii powołanej przez Sykstusa V.

W kolejnym punkcie (rozdz. II) – *Struktura organizacyjna* – można znaleźć wiele szczegółów dotyczących zwłaszcza działalności omawianej Kongregacji. Jest np. pełna lista Prefektów i Przewodniczących posiedzeń Kongregacji Obrzędów do roku 1700. Zamieścił też Autor listę Sekretarzy (do roku 1702), a nawet *Rodzaje deputatów Sekretarzy Kongregacji*.

W rozdziale III zostało omównione *Archiwum Kongregacji Obrzędów*, z uwzględnieniem następujących spraw: A. Zasoby archiwalne i B. Zespół „U” jako podstawa źródłowa. Na „zespoły” podzielono zgromadzony w archiwum materiał, mając na uwadze jego uporządkowanie. Wespole „U” znalazły się materiały najstarsze, które stanowiły przedmiot zainteresowań Autora.

Rozdział IV, części pierwszej, ukazuje *Działalność urzędową Kongregacji*, a więc etapy załatwiania sprawy sporządzania dokumentów. Dokumenty dzielią się na dwie zasadnicze grupy: I. Akta wpływające do Kongregacji z zewnątrz (supliki, kopie suplik, memoriale, listy nuncjuszy) oraz II. Akta powstałe w samej Kongregacji (sumariusze, protokoły, księga wpisów, kopie i minuty odpowiedzi). Autor szczegółowo prezentuje obydwa rodzaje dokumentów.

Wreszcie rozdział V (cz. I) przedstawia *Sprawy polskie w Kongregacji Obrzędów*. Najpierw spotykamy ogólne naświetlenie sytuacji religijno-politycznej w Polsce w latach 1588—1632, które się pokrywają z okresem panowania Zygmunta III Wazy. Ten wstęp historyczny jest konieczny, dla lepszego zrozumienia tematyki i charakteru spraw kierowanych do Kongregacji. Z okresu objętego badaniami zachowało w archiwum Kongregacji Obrzędów 167 dokumentów dotyczących spraw polskich. Przy ich omawianiu i charakterystyce, Autor zamieszcza szereg wykazów: Wykaz dokumentów w ujęciu przedmiotowym, Polscy petenci Kongregacji Obrzędów, Tematyka próśb kierowanych do Kongregacji Obrzędów. Na końcu rozdziału V spotykamy „Podsumowanie”, zawierające „sumujące spojrzenie na problematykę podjętą w niniejszej pracy” (s. 136).

Część druga, będąca partią materiałowo-dokumentacyjną, zawiera trzy rozdziały. Pierwszy omawia *Regesty dokumentów dotyczących spraw polskich 1588—1632*. Dostrzegamy w nim ogrom pracy autora, który nie tylko uporządkował całokształt zachowanej dokumentacji polskiej wskazanego w tytule opracowania czasokresu, lecz podjął wielki trud dokładnego ustalenia miejsca i daty dokumentu, jak również opatrzenia regestów wyczerpującymi odsyłaczami, które odnoszą się do identyfikowanych osób, nazw społeczności zakonnych, miejscowości oraz rzeczy, a także mają charakter merytoryczny. Zamieścił ponadto dokładne informacje dotyczące rodzaju dokumentu (oryginał, kopia ...), rodzaju materiału, na którym sporządzono dokument (przy pergaminie podano wymiary w milimetrach), języka, wydań przetwowanego dokumentu. W ten sposób Autor opracował 167 dokumentów.

Rozdział drugi (cz. II) zamieszcza *Wybór dokumentów z poloników liturgicznych 1588—1632*. Czytelnik ma tutaj możliwość zetknięcia się z dokumentami w pełnym brzmieniu. Jest ich 62. Przy każdej pozycji spotykamy odnośnik do regestu zamieszczonego w poprzednim rozdziale. Również i tutaj pod każdym dokumentem następuje szereg not (przepisów) wyjaśniających. W wielu wypadkach są one powtórzeniem tych, które były zamieszczone już wcześniej przy regestach dokumentów.

Wreszcie rozdział III zawiera *Decyzje Kongregacji Obrzędów w zakresie spraw polskich (1588—1632)*. Decyzje to inaczej dekryty Kongregacji. Daty, które w oryginałach dekretów znajdowały się na początku tekstów, po tekieście lub były zbiorcze dla wszystkich decyzji z danego posiedzenia Kongregacji, zostały wyodrębnione i umieszczone w prawym górnym rogu. Autor zachował oryginalne brzmienie decyzji Kongregacji, łącznie z formami typu „Polona”; pozostawił także pomocniczą formułę „sub memoriali”, która wskazuje na fakt, że dekret został sporządzony na podstawie „memoriale”.

W powyższym rozdziale zgromadził Autor 94 pozycje. Najczęściej dotyczą one poszczególnych diecezji, w wielu jednak wypadkach całej Polski. W pierwszym wypadku jest wskazana diecezja: Cracoviensis, Vladislaviensis ..., w drugim: Poloniae, Polona. Nie

oznacza to jednak zawsze, że sprawa dotyczy całej diecezji lub całego kraju. Tak np. pozycja nr 84 oznaczona jako „Polona”, przyznaje klasztorowi jasnogórskiemu przywilej odprowadzania Mszy św. do godz. 13.00, a pozycja nr 88 „Cracoviensis” załatwia sprawę dotyczącą mniszek klasztoru w Staniątkach.

Z kolei zostało zamieszczone streszczenie dzieła w języku: francuskim, włoskim, angielskim i niemieckim. W ten sposób bardzo powiększa się krąg osób, które mogą przy najmniej ogólnie zorientować się w materii stanowiącej przedmiot opracowania. Po streszczeniu następuje obszerna bibliografia, obejmująca: źródła rękopiśmienne, źródła drukowane oraz opracowania. Duże znaczenie praktyczne posiada indeks osób i miejscowości, bardzo ułatwiający korzystanie z tej pozycji. Na samym końcu spotykamy wspaniale wykonane ilustracje. Na początku zamieszczono podobizny pap. Sykstusa V – założyciela Kongregacji Obrzędów oraz portret Zygmunta III Wazy, którego panowanie wytycza czasokres, jaki obejmuje prezentowane opracowanie.

Dokonując ogólnej oceny dzieła trzeba powiedzieć, że posiada ono charakter pionierski w części dotyczącej bezpośrednio „poloników liturgicznych w Kongregacji Obrzędów” za lata 1588—1632. Stanowi jednocześnie zapoczątkowanie szczegółowych badań związanych ze wspomnianym przedmiotem. Należy wyrazić nadzieję że autor będzie kontynuował rozpoczęte dzieło.

Jest wskazane przytoczyć niektóre stwierdzenia zawarte w Słowie wstępnym Prefekta Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych, Piotra kard. Palazzini: „Autor ... przyjął jako ramy czasowe okres 1588—1700 ... najmniej dotychczas zbadany. Działalność Kongregacji Obrzędów analizuje Autor w oparciu o jej własne akty i dokumenty. Mozolną pracą odwarza strukturę samego urzędu: ukazuje funkcjonowanie samego dykasterium, aż po drobne ale znaczące dla jej działalności szczegóły jak np. sposób nominacji, system wynagrodzeń, współpracy z innymi dykasteriami Kurii Rzymskiej. Odsłania też żywe związki Kongregacji z Papieżem. Należy podkreślić wartość wydobycia na światło dzienne suplik i dokumentów w formie memoriali, poszerzających materiał egzemplifikacyjny dla kształtowania wiedzy o koncepcji dokumentu Kurii w XVI i XVII wieku” (s. 9).

Powyższa wypowiedź ukazuje wielkie znaczenie prezentowanego opracowania. Na pewno zainteresuje ono nie tylko specjalistów dziedziny liturgiczno-kanonicznej, lecz także szerszy krąg czytelników, którzy przez lekturę tego opracowania mogą dokładniej poznać Kongregację Obrzędów, jej działalność w bardzo długim okresie jej istnienia i przede wszystkim sprawy polskie, załatwiane w niej w latach 1588—1632.

KS. EDWARD SZTAFROWSKI (†)

KS. WŁADYSŁAW BOMBA CM. *Lectio brevis – Rozważania krótkich czytań Godzin Liturgicznych*. Kraków 1991 s. 246.

Wydawnictwo Instytutu Teologicznego Księży Misjonarzy w Krakowie opublikowało ostatnio pozycję zawierającą rozważania krótkich czytań Godzin Liturgicznych. Autor rozważań, ks. Władysław Bomba, jest wykładowcą liturgiki i teologii dogmatycznej w Papieskiej Akademii Teologicznej i w Instytucie Teologicznym XX. Misjonarzy w Krakowie.

Opublikowana pierwsza część rozważań obejmuje okres Adwentu, Bożego Narodzenia, Wielkiego Postu i Wielkanocy. Autor pozycji starał się wypełnić życzenie Soboru Watykańskiego II, że „... należy szerzej otworzyć skarbiec biblijny, tak, by w ustaloną przebiegu lat odczytać znaczniejszą część Pisma św.” oraz „... by świeccy odmawiali brewiarz”. Aby wspólna modlitwa Kościoła, jaką jest brewiarz, stała się bliższa człowiekowi i łatwiejsza dla niego, potrzebna jest refleksja nad „skarbcem biblijnym” w niej przekazanym. Autor napisał we wstępie, że przedstawione rozważania mogą okazać się „zachętą do rzeczywistego korzystania ze skarbcza biblijnego” ale też mogą „służyć pomocą w osobistych rozmyślaniach modlitewnych” (s. 3).

Każdy okres roku kościelnego poprzedza słowa wprowadzające. Ukazuje ono cele i zadania liturgicznego czasu charakteru jego liturgii. Przyjęty schemat: tekst krótkiego czytania, komentarz biblijny i liturgiczny oraz wejście z treścią w codzienność życia ufa-